

Meeroudergezag Een oplossing voor kinderen met meer dan twee ouders?

M.V. Antokolskaia
W.M. Schrama
K.R.S.D. Boele-Woelki
C.C.J.H. Bijleveld
C.G. Jeppesen de Boer
G. van Rossum

Samenvatting

Aanleiding, doel en afbakening van het onderzoek

Dit onderzoek naar meeroudergezag is uitgevoerd in opdracht van het WODC door een multidisciplinair team van onderzoekers van de Vrije Universiteit Amsterdam, de Rijksuniversiteit Groningen en de Universiteit Utrecht.

In 2012 debatteerde de Tweede Kamer over het wetsvoorstel 'Juridisch ouderschap van rechtswege voor de vrouwelijke partner van de moeder'. Naar aanleiding van een Kamervraag over de mogelijke vormgeving van de rol van een derde ouder in gezinnen waar kinderen meer dan twee ouders hebben – zogenoemde meeroudergezinnen – heeft de Staatssecretaris de uitvoering van het onderhavige onderzoek toegezegd.

Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen of er in meeroudergezinnen als gevolg van de huidige regeling van het gezag problemen zijn, en zo ja, of meeroudergezag daarvoor een oplossing is en wat de gevolgen daarvan zouden zijn. Een tweede doel van dit onderzoek is om op te sporen of er problemen zijn met betrekking tot de juridische vastlegging van de rolverdeling tussen ouders¹ in meeroudergezinnen, en zo ja, of deze kunnen worden opgelost door een wettelijke regeling te treffen voor een (al dan niet verplicht) donorschapsplan c.q. stiefouderplan.

Dit onderzoek is beperkt tot twee typen meeroudergezinnen: de intentionele gezinnen, ontstaan door de geboorte van een kind in een lesbische relatie verwekt met behulp van een bekende donor, en de niet-intentionele gezinnen, ontstaan door de scheiding van de ouders van het kind en het aangaan van een nieuwe relatie door de verzorgende ouder.

Hoewel er veel raakvlakken tussen deze twee typen gezinnen bestaan zijn er ook belangrijke verschillen met betrekking tot de positie van de 'derde ouder' ten opzichte van het kind, die voor de vraag of meeroudergezag op zijn plaats is cruciaal zijn. In lesbische meeroudergezinnen zou meeroudergezag inhouden dat gezag naast de moeders ook aan de bekende donor wordt

---

¹ In dit onderzoek worden onder het begrip ouders drie categorieën ouders geschaard: juridische ouders, biologische ouders en sociale (verzorgende) ouders – al dan niet met ouderlijk gezag bekleed.

toegekend, die wel de biologische ouder, maar niet de verzorgende ouder is. In de stiefoudergezinnen zou meeroudergezag ertoe leiden dat het gezag naast de beide ouders ook aan de stiefouder zou worden toegekend, die geen biologische ouder is, maar wel een verzorgende ouder. De twee typen gezinnen vormen in dit opzicht dus een spiegelbeeld van elkaar. Derhalve worden deze twee typen gezinnen in dit onderzoek grotendeels afzonderlijk behandeld.

Onderzoeksvragen en methode

Om bovenvermelde doelen te realiseren wordt gebruikt gemaakt van een combinatie van juridisch-dogmatische, rechtsvergelijkende en empirische methoden. Ten eerste wordt er onderzoek gedaan naar de inhoud en beleidsachtergronden van de huidige gezagsregeling inzake het gezag in meeroudergezinnen in Nederland – die het gezag tot twee ouders beperkt – en de regeling in Engeland en Wales – die de mogelijkheid van het toekennen van het gezag aan meer dan twee personen kent. Dit rechtsvergelijkende onderzoek is uitgevoerd door middel van twee landenrapporten, gevolgd door een vergelijkende synthese. Daarna worden de juridische situatie en de feitelijke rollen in het leven van het kind van de verschillende ouders in de meeroudergezinnen in Nederland in kaart gebracht en wordt nagegaan in hoeverre er sprake is van samenhang tussen de juridische en de feitelijke rollen. Verder wordt onderzocht of de ouders en de professionals de huidige situatie in meeroudergezinnen als problematisch ervaren en hoe zij tegenover de mogelijkheid van meeroudergezag en het donorschapsplan c.q. stiefouderplan staan. Het empirisch onderzoek is uitgevoerd met behulp van twee complementaire methoden: kwalitatief onderzoek door interviews met elf (stief)ouders, vier volwassen kinderen en vijftien professionals en vertegenwoordigers van belangenorganisaties en kwantitatief onderzoek in de vorm van een grootschalig vragenlijstonderzoek. Via de sneeuwbalmethode zijn 270 respondenten uit intentionele (lesbische) gezinnen geworven en via een internetpanel 302 gescheiden ouders en stiefouders.

Gezag in meeroudergezinnen naar Nederlandse en het Engelse recht

Uit de rechtsvergelijkende studie blijkt dat met betrekking tot het aantal personen, dat tegelijkertijd gezag kunnen krijgen, verschillende beleidskeuzes zijn gemaakt. In Nederland is gezag slechts door twee personen tegelijk mogelijk, terwijl het Engelse recht geen getalsmatige beperking kent. Derhalve is er in Nederland als de ouders (moeder en meemoeder in lesbische gezinnen en gescheiden ouders in stiefoudergezinnen) allebei het gezag hebben voor de bekende donor of de

stiefouder geen mogelijkheid om ook gezag te krijgen, terwijl dit in Engeland en Wales onder voorwaarden wel een optie is.

Naar Engels recht doet zich een verschil voor tussen de positie van de bekende donor en de stiefouder. Dit verschil is gebaseerd op het feit dat de stiefouder een sociale verzorgende ouder van het kind is, terwijl de bekende donor zelden een verzorgende ouder is. Voor stiefouders bestaan meer mogelijkheden om het meeroudergezag te verkrijgen. Ingeval van consensus tussen beide gescheiden ouders en de stiefouder, kan een stiefouder in een formele relatie (huwelijk/*civil union*) naast de juridische ouders het gezag eenvoudig verkrijgen door het maken van een *parental responsibility agreement*, waarvoor slechts registratie is vereist. Indien de niet-verzorgende juridische ouder weigert akkoord te gaan met deze *agreement*, kan aan de rechter een *parental responsibility order* worden verzocht, hetgeen bijna altijd wordt gehonoreerd, omdat de stiefouder een verzorgende ouder van het kind is. Daarnaast bestaat voor de stiefouder – in een formele of informele relatie met de juridische ouder – de mogelijkheid om een gerechtelijke *joint residence order* te verzoeken. Ook in dat geval kan de stiefouder het gezag krijgen. In alle gevallen kan het door de stiefouder verkregen ouderlijk gezag alleen door de rechter worden beëindigd. Derhalve staan voor stiefouders in Engeland en Wales meerdere gerechtelijke en buitengerechtelijke wegen open naar gezag – al dan niet naast de twee juridische ouders – terwijl in Nederland voor de stiefouder slechts één – gerechtelijke – mogelijkheid bestaat om (op basis van artikel 1:253t BW gezag van een ouder met een niet-ouder) gezag te verkrijgen, hetgeen beperkt is tot die gevallen waarin de niet-verzorgende ouder geen gezag heeft.

De mogelijkheden voor een bekende donor om het meeroudergezag te verkrijgen zijn in Engeland en Wales aanzienlijk beperkter dan voor een stiefouder, omdat de eenvoudige vormen van verkrijging van gezag via de *parental responsibility agreement* en de *parental responsibility order* voor hem niet open staan. Verder kent het Engelse recht een gedifferentieerde benadering van de rechtspositie van de bekende donor, waarbij verschil bestaat tussen gevallen waarop de *Human Fertilisation Embryology Act 2008 (HFEA)* wel of niet van toepassing is. Indien de *HFEA* wel van toepassing is, zijn de moeders van rechtswege juridische ouders van het kind met gezamenlijk gezag en zijn de mogelijkheden voor de bekende donor om meeroudergezag te verkrijgen zeer beperkt. In de minderheid van gevallen waarin de *HFEA* niet van toepassing is, heeft de bekende donor dezelfde positie als de juridische vader die geen formele relatie heeft met de geboortemoeder. In dergelijke gevallen kan de donor met instemming van de geboortemoeder zijn

juridisch vaderschap laten vaststellen en ouderlijk gezag verkrijgen volgens de algemene regels die gelden voor ongehuwde vaders. Indien de geboortemoeder niet meewerkt, is een gang naar de rechter nodig. De rechtspraak is terughoudend met het toewijzen van een dergelijk verzoek van de bekende donor, omdat deze geen verzorgende ouder van het kind is. In Nederland kan de bekende donor – die doorgaans geen juridische ouder is – het gezamenlijk ouderlijk gezag slechts verkrijgen via een gerechtelijke procedure op gezamenlijk verzoek met de moeder ingevolge artikel 1:253t BW. Dit kan alleen als de meemoeder geen gezag heeft. Als de donor door erkenning van het kind juridisch ouder is geworden, kan hij samen met de moeder door een aantekening in het gezagsregister het gezamenlijk ouderlijk gezag buitengerechtelijk verkrijgen, tenzij de meemoeder reeds met het gezag belast is.

Behalve de verschillen in het toekennen van het gezag is er ook een verschil tussen het Nederlandse en het Engelse recht inzake de uitoefening van gezag, dat juist in de context van meeroudergezag van groot belang is. Het Nederlandse gezagsmodel is gebaseerd op de gezamenlijke uitoefening van het gezag en het samen nemen van beslissingen over het kind. Dat geldt niet alleen tijdens de relatie, maar ook na (echt-)scheiding. Over belangrijke beslissingen is overeenstemming tussen de gezagshouders vereist. In het Engelse recht is het uitgangspunt dat iedere gezagshouder zelfstandig over de invulling van het gezag kan beslissen zonder de andere gezagshouder te hoeven consulteren en bestaat er geen algemene wettelijke consultatieplicht. In de praktijk heeft de rechtspraak echter voor nagenoeg alle belangrijke beslissingen een consultatieplicht *ad hoc* gecreëerd. Indien gezagshouders het niet eens zijn met de te nemen beslissing van de andere gezaghouder kan het geschil in beide landen aan de rechter worden voorgelegd.

In beide rechtsstelsels zijn het donorschapsplan en stiefouderplan – de overeenkomsten waarin de afspraken over de rol van de ouders in de lesbische c.q. stiefoudergezinnen worden neergelegd – niet in de wet geregeld. De afspraken over de rol die de donor of stiefouder in het leven van het kind speelt zijn in beide jurisdicties noch bindend, noch afdwingbaar. Toch spelen de in donorschapsplannen vastgelegde afspraken in de jurisprudentie in beide jurisdicties een belangrijke rol, omdat ze de rechter inzicht geven in de oorspronkelijke intenties van partijen.

Resultaten van het empirisch onderzoek

Intentionele gezinnen

De resultaten van het kwantitatieve onderzoek zijn gebaseerd op netto 270 respondenten uit intentionele gezinnen: 117 biologische moeders (43%), 88 meemoeders (33%) en 65 bekende donoren/vaders (24%). Het opleidingsniveau van de respondenten is hoger dan gemiddeld, maar de verschillen tussen de hoogopgeleiden en middelbaar- en lageropgeleiden zijn niet groot.

De vraag naar de juridische status van de ouders in Nederland is als volgt te beantwoorden. De biologische moeder en de meemoeder zijn meestal beiden de juridische ouders van de kinderen (71%). In 20% van de gevallen is alleen de biologische moeder de juridische ouder en bij 7% is de biologische moeder samen met de bekende donor door erkenning de juridische ouder. Ook het gezag ligt meestal bij beide moeders (88%).

De feitelijke rolverdeling tussen de ouders laat zich als volgt kenmerken. Bijna alle biologische moeders en meemoeders uit intacte gezinnen geven aan dat hun rol in de opvoeding van de kinderen gelijk is aan die van de andere moeder (94%). De waardering van de rol van de bekende donor in het leven van het kind verschilt afhankelijk van de bron (zelfrapportage van de donoren of rapportage van de moeders). Van de donoren geeft 17% aan een mede-verzorgende ouder in een co-ouderschap met de moeders te zijn, 26% is de derde, niet-verzorgende ouder naast de moeders, 32% een symbolische vaderfiguur en 14% speelt geen rol in het leven van het kind.

De moeders beoordelen de rol van de bekende donor nooit als die van een mede-verzorgende ouder in een co-ouderschap met de moeders. Twintig procent van de moeders kennen de donor de rol van de derde niet-verzorgende ouder, 33% de rol van een symbolische vaderfiguur en 20% de rol van een huisvriend. Van de moeders rapporteert 15% dat de donor geen rol in het leven van de kinderen speelt.

De juridische positie van de biologische moeder valt naadloos samen met haar feitelijke rol in het leven van de kinderen. Bij de niet-gescheiden moeders is in 10% tot 30% van de gevallen sprake van een discrepantie tussen het ontbreken van een juridische status en de rol van hoofdverzorger van het kind. Deze discrepantie zal door de jongste wetwijziging waarschijnlijk worden opgelost. Met betrekking tot de donoren is in een kleine 10% van de gevallen sprake van een discrepantie tussen de grote rol van de donor en het ontbreken van een gezagsstatus en in circa de helft van de gevallen is sprake van een discrepantie tussen een kleine, maar belangrijke rol van de donor en het ontbreken van enige juridische status.

Tussen de drie ouders is weinig conflict. De relatie van de niet-gescheiden moeders wordt door 95% als (heel) goed beoordeeld en er is weinig onenigheid. De relatie van de helft van gescheiden moeders is (heel) goed (50%), maar deels (19%) ook (ernstig) verstoord. De verhouding tussen de moeders en de donor is overwegend goed tot zeer goed (circa 89%) en is er weinig onenigheid.

Een belangrijke onderzoeksvraag is wat de wensen en behoeftes in intentionele gezinnen zijn qua gezag. Als de ouders zouden mogen kiezen wie het gezag over het kind zou hebben, dan kiezen de meeste respondenten voor gezag door de vier ouders (de moeders, de donor en de eventuele sociale vader) samen, gevolgd door keuzevrijheid om daar zelf invulling aan te geven. Er doen zich bij deze vraag wel verschillen voor tussen de drie typen ouders.

Op de vraag wat er in geval van overlijden van de respondent zou moeten gebeuren, vertrouwen de biologische moeders de zorg en het gezag over de kinderen het liefst toe aan de meemoeder (82%), terwijl 13% kiest voor de meemoeder en de bekende donor samen. Mocht de meemoeder komen te overlijden, dan kiest 90% van de meemoeders voor de biologische moeder. Voor de donoren lopen de resultaten uiteen: meer dan de helft opteert in geval van zijn overlijden voor zorg (55%) en gezag (68%) door beide moeders samen en 17% wil dat de moeders en zijn partner deze taak op zich nemen.

De meeste respondenten staan neutraal tegenover het meeroudergezag en zien daarvan zowel voor- als nadelen (61%). Gelijkheid van de betrokken ouders wordt als grootste voordeel gezien (32%), gevolgd door de verbetering van de rechtspositie van de verschillende partijen (11%), terwijl 11% de juridische erkenning van de sociale werkelijkheid als voordeel van meeroudergezag aanmerkt. 16% geeft aan geen voordelen te zien in meeroudergezag. Als grootste nadeel wordt de grotere kans op conflicten bij besluitvorming genoemd (52%), terwijl 17% als nadeel het te grote aantal partijen ziet.

Uit dit onderzoek blijkt dat het idee van een donorschapsplan in Nederland leeft: bijna 90% van de respondenten heeft vóór de conceptie afspraken gemaakt, waarvan de helft schriftelijk. Van de respondenten is 71% voorstander van het maken van een donorschapsplan, hetgeen aansluit bij de visie van het merendeel van de geïnterviewde professionals. Het plan dient volgens hen niet verplicht te zijn. Iets meer dan de helft van de respondenten vindt dat alle afspraken in het donorschapsplan bindend zouden moeten zijn. De professionals benadrukken daarentegen dat het niet de bedoeling is dat ouders aan zo'n plan rechten gaan ontlenuen. De respondenten vinden het plan belangrijk als een checklist en middel tot afstemming van wederzijdse verwachtingen.

Niet-intentionele meeroudergezinnen

Aan het online-vragenlijstonderzoek namen netto 302 respondenten deel, onderverdeeld in 93 stiefouders (31%), 151 verzorgende ouders (50%) en 58 niet-verzorgende ouders (19%). De meeste gezinnen zijn stiefvadergezinnen (76%) tegenover 24% stiefmoedergezinnen. Uit het onderzoek blijkt dat 66% van de gezinnen alleen te maken heeft met één of meer kinderen van de verzorgende en niet-verzorgende ouder (stiefkinderen voor de stiefouder), 23% van de gezinnen hebben kind(eren) van zowel de verzorgende en niet-verzorgende ouders (stiefkinderen voor de stiefouder) als een kind van de verzorgende ouder en de stiefouder samen. In 23% van de gezinnen krijgen de kinderen een of meer halfbroers of halfzussen van de ouder (meestal de moeder) en de stiefouder. Bijna de helft van de stiefouders (46%) heeft kinderen uit een eerdere relatie; in 25% van de gevallen verblijven deze kinderen ook praktisch altijd in het gezin van de verzorgende ouder en de stiefouder.

De juridische situatie ziet er als volgt uit. De meeste ouders waren voor hun relatiebreuk gehuwd (80%) en zijn de juridisch ouders van de kinderen (74%). In 67% van de gezinnen oefenen de gescheiden ouders samen het gezag over de kinderen uit. In 61% van de gezinnen zijn de ouders zowel juridisch ouder als gezamenlijke gezaghouders. De meeste verzorgende en niet-verzorgende ouders (69%) hebben na de scheidingszaak geen rechtszaak meer gevoerd.

De feitelijke rol van de niet-verzorgende ouders loopt sterk uiteen. Rond de 50% van de niet-verzorgende ouders vervult een grote rol in het leven van het kind. Circa 30% van niet-verzorgende ouder vervult echter slechts een kleine rol, en circa 20% geen enkele rol. De verschillen zijn ook groot als het gaat om de tijd die de kinderen bij de niet-verzorgende ouder doorbrengen. De kinderen zijn bij een derde van de niet-verzorgende ouders twee dagen per week of meer, terwijl bij 53% de kinderen minder dan één keer per maand of nooit bij de niet-verzorgende ouder zijn.

Belangrijke beslissingen worden in een derde van de gevallen door de verzorgende ouder alleen genomen, bij 29% beslissen de verzorgende en niet-verzorgende ouders samen en bij 13% beslist de verzorgende ouder met de stiefouder samen zonder de niet-verzorgende ouder.

De vraag is in hoeverre de feitelijke en juridische rollen van de ouders overeenstemmen. De juridische en de feitelijke rollen van de verzorgende ouder vallen naadloos samen. Voor de niet-verzorgende ouder is sprake van een discrepantie tussen diens juridische en feitelijke rol. Zijn juridische status van gezagsouder valt slechts in 50% van de steekproef samen met zijn feitelijke rol. Van de niet-verzorgende ouders heeft 30% geen gezag en dat valt samen met het feitelijk geen rol in het leven van het kind hebben. In 20% van de gevallen is echter sprake van een uiteenlopen van de rollen: de niet-verzorgende gezagsouder is een ouder die een kleine of geen rol in het leven

van het kind vervult. Voor de stiefouders is de discrepantie nog groter. Slechts circa 2% stiefouders in onze steekproef is juridische ouder en/of heeft gezag. Dit getal staat niet in verhouding tot de 50% van de stiefouders die een grote of substantiële rol in het leven van het kind vervullen. Dat betekent dat in circa 47% van de gevallen het sociale ouderschap geen juridische status heeft.

Over het algemeen komt er weinig onenigheid voor tussen de verzorgende en niet-verzorgende ouder, ongeacht of er overleg is tussen de ouders over de kinderen. De niet-verzorgende ouder staat over het algemeen redelijk constructief tegenover de betrokkenheid van de stiefouder.

Als de ouders zelf zouden kunnen beslissen over wie het gezag zou mogen hebben, zijn er duidelijke verschillen tussen de wensen van de drie typen ouders. De stiefouders maken een keuze voor de verzorgende ouder en henzelf samen (37%) of voor de verzorgende en niet-verzorgende ouders samen (27%). De verzorgende ouder vindt dat over het algemeen het gezag over de kinderen bij zichzelf en de stiefouder zou moeten liggen (34%) of bij hem alleen (29%). Bijna driekwart (74%) van de niet-verzorgende ouders zou het gezag het liefst samen met de verzorgende ouder hebben. Daarnaast wil 12% het gezag over de kinderen alleen hebben.

Gaat het om gezag na overlijden van de verzorgende ouder, dan kiezen verzorgende ouders als gezaghouder veelal (44%) voor de stiefouder of de niet-verzorgende ouder (22%) of voor beide samen (14%). Zou de niet-verzorgende ouder overlijden, dan ziet deze ouder in meerderheid de verzorgende ouder als meest aangewezen persoon voor het gezag (66%). Zou de verzorgende ouder overlijden, dan kiest 32% van de stiefouder voor de stiefouder, tegen 29% voor de niet-verzorgende ouder en 21% samen.

Van zowel de stiefouders als de verzorgende ouders heeft de meerderheid geen behoefte aan veranderingen in de wetgeving rondom stiefgezinnen en gescheiden ouders. Zowel de stiefouders, de verzorgende ouders als de niet-verzorgende ouders weten niet goed of een stiefouderplan zou kunnen bijdragen aan het regelen van de verhouding tussen ouder, stiefouder en kind.

Conclusies

Bij beoordeling van de resultaten van dit onderzoek zijn verschillende normatieve uitgangspunten van belang. Het belang van het kind en de verschillende deelbelangen die daarbij een rol spelen, zijn voor beide typen gezinnen van betekenis. Het is niet mogelijk om op basis hiervan een richting te geven voor meeroudergezag, omdat de deelbelangen van kinderen in verschillende richtingen kunnen werken. Voorop staat wel dat bij een eventuele Nederlandse wettelijke regeling de betrokkenheid van de kinderen voldoende moet worden gewaarborgd, ongeacht of gezag via de

rechter of een overeenkomst tussen de ouders zou worden toegekend. Ouders zouden in een plan of overeenkomst moeten aangeven op welke wijze de kinderen daarbij betrokken zijn en wat de mening van het kind van 12 jaar of ouder daarover is, waarbij ten aanzien van de leeftijd van kinderen aansluiting wordt gezocht bij de huidige wettelijke regeling inzake het horen van kinderen. De rechter zou kinderen van twaalf jaar en ouder in de gelegenheid moeten stellen om hun mening te uiten over meeroudergezag.

Intentionele gezinnen

Een tweede normatief vertrekpunt is dat naar een oplossing (al dan niet in de vorm van het meeroudergezag) slechts moet worden gezocht als de huidige wettelijke regeling van het gezag tot problemen leidt. De vraag of er problemen zijn en, zo ja, wat voor oplossingen daarvoor kunnen worden gevonden, kan vanuit verschillende uitgangspunten worden beantwoord.

Een eerste uitgangspunt is dat een discrepantie tussen juridische en feitelijke rol *an sich* een probleem is. Voor 10% van de bekende donoren is sprake is van een grote discrepantie en bij de helft van een kleine discrepantie tussen hun feitelijke rol en het ontbreken van een gezagsstatus.

Een tweede uitgangspunt is het evalueren van het functioneren van de gezagsregeling op basis van onenigheid, conflict en juridische procedures tussen de ouders. Deze benadering laat zien dat er in 90% van alle gevallen sprake is van goede verhoudingen zonder juridische procedures.

Een derde uitgangspunt knoopt aan bij de subjectieve beleving van de gezagssituatie door de ouders zelf en de betrokken professionals. Deze benadering laat zien dat zowel door de ouders uit het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek als door de professionals weinig problemen worden gerapporteerd en weinig oplossingen worden aangedragen. Uit het kwantitatieve onderzoek blijkt wel dat de helft van alle actoren meent dat in een meeroudergezin het gezag aan alle ouders, dus ook de donor en de sociale vader gezamenlijk moet worden toegekend. Tussen de 20 en 30% vindt dat het gezag alleen door de moeders moet worden uitgeoefend, terwijl 20 tot 30% van de respondenten daarbij aangeeft dat de ouders de gezagsverhoudingen naar eigen invulling zouden moeten kunnen regelen.

Mogelijke oplossingen voor intentionele gezinnen

1) Meeroudergezag

Gelet op de diversiteit van de rollen die donoren in het leven van het kind vervullen, moet aan de donoren in geen geval automatisch gezag worden toegekend. Het initiatief om een meervoudige gezagsrelatie te creëren zou van de betrokken ouders moeten uitgaan.

Meeroudergezag zou een fundamentele koerswijziging van het Nederlandse gezagsrecht inhouden: het uitbreiden van het aantal gezaghouders (meeroudergezag) tot meer dan twee, waarbij zich verschillende aandachtspunten voordoen.

Meeroudergezag lijkt proportioneel voor de circa 10% van de donoren die een grote rol hebben, maar geen gezagsstatus, maar disproportioneel voor de circa 50% van de gevallen waar de donor een kleine rol heeft, maar geen enkele juridische status.

Om aandacht vraagt ook het uitgangspunt van het Nederlandse gezagsmodel dat uitoefening van het gezag door de gezagshouders voor en na de scheiding gezamenlijk is. Het Nederlandse recht gaat ervan uit dat beide gezagshouders belangrijke beslissingen over het kind gezamenlijk nemen, terwijl het uitgangspunt van het Engelse systeem, waar meeroudergezag mogelijk is, is dat elke ouder het gezag autonoom uitoefent. Dit is een belangrijk punt bij de evaluatie van de mogelijkheid om meeroudergezag – zoals het in Engeland is geregeld – in het Nederlandse recht te kunnen incorporeren. De vraag is verder welke betekenis toekomt aan een mogelijke vergroting van het conflictpotentieel door meeroudergezag. Dat zou niet in het belang van het kind zijn. Uit de kwalitatieve interviews blijkt het conflictverhogend effect een punt van zorg te zijn voor een deel van de professionals.

2) Beperkt gezag voor de donor naast volledig gezag voor de moeders

Voor donoren die geen grote rol in de verzorging en opvoeding van de kinderen spelen, maar wel een belangrijke symbolische en emotionele rol hebben in het leven van het kind, zou de toekenning van beperkt gezag naast het volledige gezag van de moeders een oplossingsrichting kunnen zijn. Het beperkte gezag zou de vorm kunnen krijgen van een consultatieplicht bij belangrijke beslissingen. Daarnaast zouden gezagsouders de mogelijkheid kunnen krijgen om per overeenkomst (donorschapsplan), die in het gezagsregister moet worden aangetekend, een aantal bevoegdheden met de donor te delen dan wel aan hem te delegeren.

3) Toekenning van gezag aan de donor ten koste van de meemoeder is geen optie, omdat de meemoeder een verzorgende ouder is of is geweest.

4) Andere juridische status voor de donor

Als juridische erkenning van de (beperkte) feitelijke rol die de bekende donor speelt in het leven van het kind zou kunnen worden gedacht aan de mogelijkheid om in een overeenkomst tussen de ouders en de donor bepaalde rechten en plichten aan de donor toe te kennen in overeenstemming met zijn feitelijke rol. Ook zou overwogen kunnen worden om met instemming van de geboortemoeder de naam van de bekende donor in de geboorteakte te vermelden en om de donor gelijk te stellen met een juridisch vader met betrekking tot het erfrecht en de successiebelasting. Deze denkrichting vereist aandacht voor de vragen die een dergelijke verandering met zich mee zou brengen.

5) Juridisch ouderschap voor meer dan twee ouders

In dit onderzoek is de vraag naar uitbreiding van het juridisch ouderschap tot meer dan twee ouders niet gesteld. Het eventuele voordeel van deze optie, waarbij het mogelijk zou zijn om meer dan twee juridisch ouders te hebben, is de duidelijke differentiatie tussen ouderschap via afstamming en gezag voor de daadwerkelijke zorg voor kinderen. Of dit daadwerkelijk een optie is, is op basis van dit onderzoek niet vast te stellen. Duidelijk is wel dat bij deze variant nieuwe vragen en problemen rijzen, die aandacht verdienen.

Donorschapsplan

De invoering van een wettelijk geregeld donorschapsplan, dat naar Nederlands en Engels recht niet geregeld is en ook niet bindend of afdwingbaar is, zou in Nederland bij de bestaande praktijk van intentionele meeroudergezinnen aansluiten, omdat bijna 90% daarvan vóór de conceptie afspraken maakt. Een grote meerderheid van de respondenten toont zich een voorstander van een wettelijke regeling van het donorschapsplan, maar meent echter dat dit niet verplicht moet worden gesteld. De vraag is, gelet op het hoge aandeel dat reeds afspraken maakt, welke betekenis de invoering van een wettelijk donorschapsplan heeft. Het antwoord op die vraag is mede afhankelijk van de vraag of de wetgever voornemens is om ouders meer ruimte te geven om hun rollen – al dan niet in het kader van het meeroudergezag – contractueel te bepalen.

Niet-intentionele gezinnen

Naast het belang van het kind als eerste normatieve vertrekpunt, is een tweede uitgangspunt dat meeroudergezag slechts geïndiceerd is als de huidige wettelijke regeling van het gezag tot problemen leidt. De vraag of er problemen zijn kan wederom vanuit verschillende invalshoeken worden beantwoord.

De eerste invalshoek is dat de discrepantie tussen de grote rol in het leven van het kind van de helft van de stiefouders en de afwezigheid van een adequate juridische status *an sich* een probleem is dat het wenselijk maakt een wetsverandering te overwegen.

Een tweede invalshoek is het evalueren van het functioneren van de gezagsuitoefening binnen de stiefoudergezinnen op basis van onenigheid, conflict en juridische procedures. Deze benadering laat zien dat er in de helft van alle gezinnen sprake is van weinig conflict, een goed verlopend verblijf danwel omgang met de kinderen en een grote mate van tevredenheid. Bij de andere helft zijn de gerapporteerde problemen scheidingsgerelateerd.

Een derde invalshoek is de aanknopng bij de subjectieve beleving van de gezagssituatie door de ouders en de betrokken professionals. Door hen worden weinig problemen gerapporteerd. Een meerderheid van de ouders ervaart – zolang de verzorgende ouder in leven is – het ontbreken van de juridische status voor de stiefouder niet als probleem. Dat wordt anders in het geval de verzorgende ouder zou komen te overlijden. In deze situatie zou de helft van de verzorgende ouders en de stiefouders graag zien dat de stiefouder het gezag over de kinderen kan krijgen.

De professionals zijn vrij terughoudend over meeroudergezag, terwijl de ouders een duidelijke tweedeling laten zien. Iets meer dan een derde van de stiefouders en de verzorgende ouders kiest voor gezag door de stiefouder samen met de verzorgende ouder, dat in geval van de scheiding automatisch moet eindigen voor een deel van hen tenzij de rechter anders bepaalt. Meer dan de helft van de verzorgende ouders zou bij zijn overlijden de zorg voor en het gezag over de kinderen aan de stiefouder willen toevertrouwen. Aan de andere kant van het spectrum bevinden zich ongeveer evenveel stiefouders en verzorgende ouders die vinden dat de gezagsregeling niet hoeft te veranderen. De niet-verzorgende ouders zijn sterk gekant tegen de wettelijke veranderingen en het toekennen van gezag aan de stiefouders.

Mogelijke oplossingen voor niet-intentionele gezinnen

1) Meeroudergezag

Voorop staat dat – gezien de diversiteit van de doelgroep – dat aan stiefouders in geen geval automatisch het gezag zou moeten worden toegekend. Het initiatief om een meervoudige gezagsrelatie te creëren zou altijd van de betrokken (stief-) ouders moeten uitgaan.

De discrepantie tussen de juridische en feitelijke positie van de stiefouder wordt, zolang de verzorgende ouder leeft, niet als een groot probleem ervaren door de betrokkenen en de professionals. Het kan echter problematisch zijn als de verzorgende ouder komt te overlijden. Hier gaat het om een relatief klein aantal gevallen. Voor de oplossing van dit probleem kunnen echter andere opties dan meeroudergezag worden bedacht, zoals een blokkaderecht voor de verzorgende stiefouder of de toekenning, onder bepaalde wettelijke voorwaarden, door de rechter van voogdij aan de stiefouder. Ook de toekenning via de rechter van gezamenlijk gezag aan de stiefouder en de niet-verzorgende ouder na het overlijden van de verzorgende ouder kan met minimale wettelijke wijzigingen een oplossing bieden zonder dat meeroudergezag nodig is.

Aandacht vragen ook hier de moeilijkheden die meeroudergezag betekenen voor de gezamenlijkheid van het gezag en de vergroting van het conflictpotentieel (zie hetgeen vermeld is bij de intentionele gezinnen).

2) Beperkt gezag voor de verzorgende stiefouder

Een andere mogelijkheid om het concept van gezamenlijkheid en gelijkwaardig ouderschap in het Nederlandse gezagsrecht overeind te houden, is het maken van een onderscheid tussen volledig gezag dat slechts door twee gezagshouders kan worden uitgeoefend en beperkt gezag dat aan een derde niet-ouder kan worden toegekend. Het beperkte gezag zou de vorm kunnen krijgen van een consultatieplicht bij belangrijke beslissingen. Een alternatief is om de gezagsouders de mogelijkheid te geven om per overeenkomst, die in het gezagsregister moet worden aangetekend, een aantal bevoegdheden met de stiefouder te delen dan wel aan hem te delegeren.

3) Gezag voor de stiefouder ten koste van de niet-verzorgende ouder

Het toekennen aan de stiefouder van gezag *ten koste* van de niet-verzorgende ouder staat haaks op het gevestigde normatieve uitgangspunt van de voortzetting van gelijkwaardig ouderschap na scheiding. De keerzijde van dit uitgangspunt is dat een deel van de niet-verzorgende ouders het gezamenlijk gezag blijft uitoefenen, terwijl ze geen of een kleine rol in het leven van de kinderen

vervullen. Gezien de grote gevoeligheid van dit onderwerp zou een dergelijke maatregel tot ongewenste spanning en onvrede onder de niet-verzorgende ouders leiden.

4) Andere juridische status voor de stiefouder

Een ander idee is om voor de verzorgende niet-biologische ouder een andere status dan gezag en juridisch ouderschap te creëren. In Engeland en Wales is in dit verband voorgesteld om een nieuwe juridische constructie voor deze groep sociale ouders te creëren, namelijk een specifieke vorm van voogdij (*guardianship*).

Stiefouderplan

Uit het rechtsvergelijkend onderzoek blijkt dat een stiefouderplan in Engeland en Wales niet bestaat, terwijl dit in Nederland in de kinderschoenen staat. Uit het empirisch onderzoek blijkt dat het idee van een 'stiefouderplan' onder de respondenten niet leeft en dat het merendeel daarover geen mening heeft. De professionals zijn verdeeld over het nut van een stiefouderplan.

Slot

Het rechtsvergelijkende en empirische onderzoek geven stof tot nadenken. Van belang daarbij is dat er grote verschillen zijn tussen intentionele en niet-intentionele gezinnen, zowel juridisch als feitelijk. Dat impliceert dat voor beide typen gezinnen afzonderlijk beoordeeld moet worden of meeroudergezag en de invoering van een – al dan niet verplicht – stiefouder- of donorschapsplan een oplossing bieden. Het al dan niet invoeren van meeroudergezag vraagt om een gedegen afweging in het licht van de functies van zowel het afstammings- als het gezagsrecht. Met aanbouwwetgeving zou men voorzichtig moeten zijn en op basis van de gegevens, invalshoeken en perspectieven in dit onderzoek gepresenteerd, is het aan de wetgever, met behulp van het advies van de nog in te stellen Staatscommissie voor het familierecht, een weloverwogen keuze te maken.